

ÇİN'İN FOSİL AVCILARI

Çin, Dünya'da daha önce görülmemiş bir şekilde, tıpkı 'altına hücum'a benzer bir fosillere hücum döneminin tam ortasında. Bu durum en çok, köylülerin bölgedeki tüylü fosillere ulaşmak için kazdığı 3 m genişliğindeki binlerce çukurun bulunduğu kuzeydoğu eyaletlerinden Liaoning'de göze çarpıyor. Bölgede bulunan örnekler, dinazorlara ve onların akrabalarına ilişkin bilgilerimizde bir devrim yarattı.

Dinazor fosili çılgınlığıyla birlikte ülke, fosillere kimin sahip olacağı gibi zor bir soruyla da karşı karşıya kaldı. Geçen ay Liaoning'in 1000 km güneydoğusunda yer alan Henan eyaletinin

merkezindeki Shaping kentinde ilginç bir gelişme yaşandı. Yedi köylü, topladıkları fosillerin hükümet görevlilerince kamulaştırılmasını engellemeye çalıştığı gerekçesiyle, hapsedildi.

Fosiller ulusal bir hazine olarak kabul edilip kamu malı mı sayılmalı yoksa özel mülkiyet olarak düşünülüp serbestçe alınıp satılabilmeli mi? Gerçekte bu yalnızca Çin'e özgü bir sorun değil, küresel bir sorun. İtalya gibi bazı ülkeler bulunan bütün fosilleri devlet malı olarak kabul ediyor. Öte yandan ABD gibi başka bazı ülkeler de özel ve devlet arazilerinde bulunan fosilleri ayırıyor. Paleontologlar bile fosil kaynaklarının en iyi nasıl

korunacağı konusunda anlaşmazlık içinde.

Çin'deki sorunun boyutlarıysa ülkenin hem çok büyük hem de fosil açısından çok zengin olmasından dolayı öteki ülkelerdekinden daha farklı. Ayrıca Çinli köylüler de topraktan çıkarabilecekleri herhangi bir zenginlik için aşırı istekli. Kanada'nın Drumheller kentinde bulunan Royal Tyrrell Müzesi'nde görevli ve Çin'deki çalışmalara da katılmış paleontolog David Eberth'e göre Liaoning'de süren kazılar inanılmaz boyutlarda.

Ülkenin fosillerin mülkiyetiyle ilgili yasalarının muğlak olması yıllar içinde kayda değer bir çift taraflı ça-

lışıma ortamının oluşmasına yol açmış. Çiftçiler arazide araştırma yaparak fosillere ulaşmak için kayaları katman katman kazıp parçalıyor. Sonra da buldukları en iyi parçaları Çinli araştırma enstitülerine satıyor. Bu sayede en iyi fosil avcıları refah içinde bir yaşam sürebiliyor. Paleontologlar da bu etkileyici fosiller üzerinde çalışarak bulgularını *Nature* dergisinin sayfalarında yayınlıyor. Dışarıdan bir kişi için bu, klasik hatta pek de hoş olmayan bir serbest pazar gibi görünebilir. Ama bilim, çiftçilerin yoğun çalışmasından çok yararlandı. Bilim insanlarının yalnızca balık ve omurgasız fosilleri bulunduğu katmanlarda, çiftçiler düzleşmiş kuş fosillerine rastladı. İlk Çin kuşu olan ve bilim insanlarının 1990'da tanımladıkları *Sinornis*'i 10 yaşında bir çocuk bulmuştu. 1996'da paleontolojiyi yeniden başa döndüren *Sinosauropteryx* adındaki küçük tüylü dinozoru da Li Yinfağ adlı bir çiftçi buldu. Son zamanlardaki hangi önemli Çin fosilinin kaynağına bakarsanız bunu bir çiftçinin bulduğunu görmemiz hiç de düşük bir olasılık değil.

Ancak bu işin bir de olumsuz yanı var. Kimi köylüler zaman zaman ayrıntılar konusunda bilim insanlarını kandırıyor. Bunlardan en sık rastlanana, küçük bir dinozorun kuyruğunu bir kuşun gövdesine yapıştırarak "kayıp bağlantı" *Archaeoraptor*'un sahtesini yapmaları. Bazıları da bulduklarını araştırmacılar yerine, onları çok yüksek fiyatlara, ABD, Japonya ve Avrupa'daki koleksiyonculara satarak

çok para kazanan, kaçakçılara satıyor. Liaoning fosil yataklarında en çok rastlanan kuş fosillerinden *Confuciusornis*, bilim insanlarının dikkatini çekmeden çok önce bu satıcıların eline geçmişti. Sayıları binlere varmasa da yüzlerce *Confuciusornis* fosili, tıpkı sayısız dinozor yumurtasında olduğu gibi Çin'den dünya fosil piyasasına kaçtı. Dünyanın her yerindeki paleon-

tologlar, bulunan eşsiz örneklerin daha incelenmeden özel koleksiyonlarda ortadan yok olmasından endişe duyuyor.

Geçen yıl Çin, bütün dinozor fosillerini devlet malı ilan eden bir yasa çıkardı. Bu, yolsuzlukla mücadele eden görevlilerin ve dinozor fosillerinin tüm özel satışlarını durdurmak isteyen paleontologların hoşuna giden bir yaklaşım. Ancak çoğu çiftçi yasanın zorla çıkartıldığını düşünüyor ve ona şiddetle karşı çıkıyor. Gerçekte haklı oldukları bir nokta da var.

Eğer çiftçiler olmasaydı, kanatlıların evrimine bakış açımızı değiştiren tüylü dinozoru bilmiyor olacaktık. Bu nedenle de paleontologların çiftçilere hâlâ gereksinimi var. Çinli bilim insanları da yeni buluntular üzerinde çalışarak hem inanılmaz sayıda hem de eşsiz işler çıkardı. Ne var ki onların da yeni kazı sahaları bulmak için koca ülkenin kayalarını tabaka tabaka araştırarak ne zamanları ne de kaynakları var.

Eğer çiftçiler bir fosil bulduklarında büyük bir ikramiye alacakları beklentisinden uzaklaştırılırsa, o zaman ya kazmayı bırakırlar ya da karaborsaya yönelirler. Her iki durumda da araştırmacıların ulaşacağı fosil sayısı çok azalacağından bilim kaybeder.

İşin zor yanı, birbirleriyle çekişen bu iki çıkar arasında bir denge tutturmak. Fosiller konusunda ilk tercih hakkı paleontologların ve devlet müzelerinin olmalı. Ama fosil avcılarında aktarılacak paralar da bu kişi ve kurumlara verilmeli. Böylece çiftçilere de satmak ya da saklamak konusunda daha az seçim şansı kalacaktır. Bilim insanları bu tür ayrımlar yapmayı sevmez ve herhangi bir fosili kaybetme düşüncesinden de çok korkar. Benzer örneklerin sayısı arttıkça azalan verim yasası geçerli olmaya başlar. *Protarchaeopteryx* gibi eşsiz bir örnek ya da çok önemli bir tür olan *Archaeopteryx*'in onuncu örneğinin yok olması çok büyük bir kayıp olurdu. Bunun yanında *Confuciusornis*'in bininci örneği özel bir koleksiyona gitse ve bir Çinli çiftçi ailesi de daha kolay bir yaşama ve daha iyi bir eğitim için paraya kavuşsa, bilim bundan ne kadar etkilenir ki?

Hecht, J., "Rewarding China's Fossil Hunters",
New Scientist, 15 Aralık 2007
Çeviri: Cumhuriyet Öztürk